

*Спеціалізованій вченій раді Д 41.086.01
Одеської національної юридичної академії
(Фонтанська дорога, 23, м. Одеса, 65009)*

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата юридичних наук, доцента,
доцента кафедри конституційного права Львівського національного
університету імені Івана Франка

Бориславської Олени Марківни на дисертацію
Салей Марини Іванівни на тему «Конституційна аксіологія в сучасній
Україні: науково-практична парадигма»,
поданої на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за
спеціальністю 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право

Після проголошення державного суверенітету України та прийняття Конституції незалежної держави особливого значення набули конституційні цінності, відображені у цьому документі. Втілена в Основному Законі ліберально-демократична ідеологія фактично стала основою для формування в Україні конституціоналізму, причому не тільки і не стільки у доктринальному вимірі його існування, скільки – у практичному. Сама доктрина конституціоналізму не мислить існування конституційної держави без конституційних цінностей, що становлять її фундамент. Саме до конституційних цінностей в умовах конституціоналізму апелюють громадяни, які відстоюють та захищають свої основоположні права (у тому числі – перед органом конституційної юрисдикції); до них, як до мірила легітимності, звертаються суб'єкти державно-владних повноважень при попередженні та вирішенні державно-правових конфліктів; із їхнього тлумачення виходять органи конституційної юрисдикції, що забезпечують юридичне верховенство конституції тощо. Поряд із цим, в українській науці конституційного права конституційні цінності поки ще не отримали належного рівня дослідження та

опрацювання, що мало би результатом створення передумов для їхньої реалізації на практиці.

Стан українського законодавства та практика функціонування системи публічно-владних відносин в Україні свідчать про те, що ступінь розвитку теорії конституційних цінностей в Україні, як і осмислення ціннісно-правової основи українського суспільства загалом, не відповідають запитам і потребам поточного часу. Саме тому дослідження проблем конституційної аксіології видається досить актуальним для подальшого розвитку як законодавчої бази у конституційно-правовій сфері, так і вдосконалення правозастосовної та правоохоронної діяльності. Таким чином, можна з упевненістю стверджувати, що тема дисертації М.І. Салей є актуальною як з наукової, так і з практичної точок зору, а доцільність і своєчасність відповідного наукового дослідження не викликає сумнівів.

Виходячи з актуальності теми, автором визначена мета дослідження та основні його завдання, які узгоджуються з розділами дисертації і відображені у її висновках. Метою дисертаційної роботи є формування науково-теоретичної та практичної парадигми конституційної аксіології в сучасній Україні як самостійного науково-практичного напрямку конституційно-правових досліджень. Висновки дисертації в цілому свідчать про те, що завдання дослідження виконані, а мета досягнута. Висновки і рекомендації, сформульовані в результаті проведеного дисертаційного дослідження, належним чином аргументовані.

Наукові положення, викладені у дисертації, ґрунтуються на грамотному використанні сучасних підходів і методів наукового пізнання, які обрані із врахуванням визначеної мети та сформульованих завдань. Методологічні засади дослідження, його нормативна та емпірична база цілком відповідають сучасним вимогам до наукових праць конституційно-правового спрямування.

Запропонована до захисту робота характеризується системним підходом до предмету дослідження. Представлена дисертаційна робота є вдалою

спробою формування науково-практичної парадигми конституційної аксіології з урахуванням сучасних умов вітчизняної конституційно-правової практики. У роботі автор досліджує та аналізує розвиток, сучасний стан, а також окреслює перспективи подальшого розвитку та вдосконалення конституційної аксіології в Україні. Звертає на себе увагу висока інформаційна насиченість тексту роботи, прагнення всебічно і ретельно висвітлити фактичні обставини, що стосуються предмету дослідження.

Дисертаційне дослідження має низку цікавих висновків та пропозицій, що стали результатами дослідження, є достатньо обґрунтованими та представляють значний науковий інтерес. Сформульовані в дисертації теоретичні положення, висновки і рекомендації можуть бути використані у науково-дослідній сфері – як підґрунтя для проведення подальших наукових досліджень конституційної аксіології; правотворчій діяльності – при удосконаленні законодавства, що регулює правотворчу, правозастосовчу та правоохоронну діяльність; у правозастосовчій діяльності – для єдності розуміння та застосування конституційних цінностей; у навчальному процесі – при підготовці відповідних розділів підручників, посібників із конституційного права, викладанні навчальних дисциплін «Конституційне право України», «Сучасний конституціоналізм в Україні», «Конституційна аксіологія» та у науково-дослідній роботі студентів.

Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження, наукових пропозицій і рекомендацій, теоретичних узагальнень та висновків, які складають основний зміст дисертаційної роботи, в значній мірі зумовлюється актуальністю дослідження та обраним напрямком, оскільки дисертаційна робота є першим в Україні комплексним дослідженням конституційної аксіології. Наукову новизну дисертаційного дослідження складає низка винесених здобувачем на захист теоретичних положень, найважливішими з яких є наступні.

По-перше, виокремлено етапи генези конституційної аксіології;

По-друге, встановлено властивості системи конституційних цінностей в Україні: культурно-історична природа та ієрархічність; самовідтворюваність та діалектичний розвиток, обумовлений внутрішніми та зовнішніми чинниками; внутрішня підпорядкованість потребам людини; суб'єктивно-вольовий характер, що має прояв на етапі формування та реалізації конституційних цінностей; конституційно-нормативна форма (формалізація);

По-третє, обґрунтовано використання системи принципів конституційної аксіології під час здійснення правотворчої, правозастосовної та правоохоронної діяльності, а також здійснення наукових досліджень;

По-четверте, запропоновано форми реалізації конституційних цінностей під час здійснення повноважень Конституційним Судом України.

Можна погодитись з висновком автора про те, що «конституційна аксіологія – це вчення про формування, застосування та захист конституційних цінностей як фундаментальних, зокрема, ціннісних основ сучасного конституціоналізму».

Заслужовує на увагу теза автора про те, що аналіз ґносеологічних витоків конституційної аксіології як виду правової аксіології свідчить про те, що вона вирішує ціннісну проблему, розкриваючи рівною мірою, на яких конституційних цінностях у першу чергу мають базуватися право, усі його галузі, та на основі яких можна змодельовати ідеальну аксіосферу конституційного права. Таким чином, автор обґрунтовує, що ґносеологічні засади правової аксіології є методологічним фундаментом та категоріальною основою для розвитку конституційної аксіології.

Цікавими є висновки автора щодо структури конституційної цінності, яку вона розглядає як цілісну єдність постійних і стійких зв'язків елементів об'єкта такої цінності та внутрішніх і зовнішніх факторів, що зумовлюють його значення для суб'єктів конституційних правовідносин, а також її властивостей (верховенство в системі правових цінностей, історичність, ієрархічність, легітимність, сконцентрованість, стабільність, оновленість змісту).

Автором наукової роботи висловлено цікаву позицію щодо формування системи конституційних цінностей, яке виходить з того, що Конституція як Основний Закон держави фіксує первинні, основні суспільно-політичні цінності та розвиває їх у похідних, інструментальних цінностях, які мають вигляд юридичних прав і свобод особи в її індивідуальних і колективних проявах, а також демократії, верховенства права тощо.

Важливе наукове та практичне значення має проведене автором ґрунтовне дослідження аксіологічно-функціонального механізму дії Конституції України, а також взаємодії конституційної аксіології та практики Конституційного Суду України.

Визначаючи актуальність проведеного автором дослідження, наукову новизну, обґрунтованість і достовірність, необхідний теоретичний рівень, а також практичну значущість його результатів для вдосконалення, необхідно разом з тим зазначити, що окремі положення дисертаційної роботи М.І. Салей носять дискусійний характер, а деякі висновки потребують додаткової аргументації та викликають певні зауваження.

1. Додаткового пояснення на захисті потребує відмінність конституційних цінностей від конституційних принципів. Зрозуміло, що в основі одних і інших лежить певна ідея, проте важливим видається відповідь на питання: якими рисами мають володіти певні ідеї для того, щоб були підстави вважати їх саме цінностями (а не просто принципами) ? Відповідь на це питання, як видається, має важливе практичне значення, адже саме із тлумачення конституційних цінностей, їх пріоритету по відношенню до інших норм та принципів, виходять органи конституційної юрисдикції при розгляді та вирішенні справ.

2. У підрозділі 1.3 автор зазначає, що «ціннісний підхід надав змогу дослідити конституційно-правову реальність та правовий простір, не відхиляючись від інтересів суспільства, як, власне, головної мети функціонування не тільки конституціоналізму, але й усієї держави та її

правової системи». При цьому, не зазначається, які саме інтереси суспільства, на погляд дисертантки, є основою конституційних цінностей. Крім того, такий підхід виглядає спірним з огляду на положення статті 3 Конституції України, де вказано, що найвищою соціальною цінністю в Україні визнаються людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека; рава і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави; а головним обов'язком держави є утвердження і забезпечення прав і свобод людини.

3. Новаторським та водночас дискусійним є виокремлення в межах аксіологічно-функціонального механізму Конституції України таких елементів як ціннісно-нормативна база, інтелектуально-вольова основа та поведінково-динамічний компонент. Першим етапом аксіологічно-функціонального механізму Конституції України автор вважає конституціоналізацію певного суспільного феномена. Проте зі змісту дисертації незрозуміло що саме автор розуміє під конституціоналізацією, якщо це формальне включення до тексту конституції, то виникає питання чи можуть існувати конституційні цінності поза конституційним текстом.

4. Такого, що потребує пояснення на захисті видається теза дисертантки про існування “російської ціннісно-правової традиції, із якої виходять у своїх працях правознавці”. У зв'язку із цим виникає питання: по-перше, чи можна говорити про існування окремої національної ціннісно-правової традиції; по-друге, враховуючи зміст низки таких публікацій останніх років, про змістове наповнення такої традиції.

Водночас, необхідно відмітити, що вищенаведені критичні зауваження в цілому не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження М.І. Салей. Дисертація є завершеною, кваліфікованою науковою працею, що містить результати проведених автором досліджень, і в цілому відповідає вимогам ВАК України. За своїм змістом автореферат є ідентичним основним положенням тексту дисертаційного дослідження.

Основні результати дисертаційного дослідження отримали належну апробацію, основні положення і висновки дисертаційного дослідження відображено у 13 публікаціях, 5 із яких опубліковано у наукових фахових виданнях, що входять до затвердженого переліку, 1 – у зарубіжному науковому виданні та в 7 тезах доповідей на наукових конференціях.

Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок, що дисертаційне дослідження Салей Марини Іванівни на тему «Конституційна аксіологія в сучасній Україні: науково-практична парадигма» відповідає вимогам, встановленим Постановою № 567 від 24 липня 2013 року «Про затвердження Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», що пред'являються МОН України до дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук, а сама дисертантка заслуговує присудження їй наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право.

Офіційний опонент

**кандидат юридичних наук, доцент
кафедри конституційного права
Львівського національного
університету ім. Івана Франка**

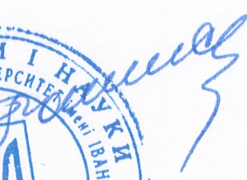

О.М. Бориславська

Підпис кандидата юридичних наук, доцента, доцента кафедри конституційного права юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка підтверджую

Вчений секретар

доц. Грабовецька О.С.